

Финалният мотив обаче е, както при Пушкин.

Не ме смущава див вой от омрази,
не стряска ме на завистта гневът —
спокойно гледам в бъдещето ази:
там моите песни все ще се четат.

Вазов е личност, която се налага властно в литературния живот на България. Той несъмнено чувствава това независимо от вродената си стеснителност и разбира стойността на делото си, посветено на народа и родината. И в последните четири реда четем едно великолепно обобщение, което е изпято от сърце, обичащо горещо всичко родно.

Те жив са отклик на духа народни,
а той не мре, и дор сърца тупят
от скръб и радост в нашия край свободни,
и моите песни все ще се четат.

Във всички разгледани случаи прави впечатление, че произведенията са сътворени в определен исторически момент — момента на политически и национален възход на страната, в която живее и работи даден автор. Създадена е определена икономическа база, която ще намери своя психо-социологичен израз в съзнанието на поета, във формирането му. Но после идват различията, а те са резултат на чисто субективни възможности — на възможностите за преценка, за изява (творческата възможност) и на подготовка (става дума за образованието, което от своя страна помага за по-правилната преценка). Всички тези фактори, някои от които са и особености на човешката психика, ще бъдат предпоставка да разберем правилно желанието за увековечаване, неговата социална мотивировка, както и вътрешната необходимост на автора да изрази вълнуващите го неща. А в заключение всичко това ни дава възможност да прочетем някои от най-хубавите работи на гореизброените автори — една равностетка в същност на създаденото от чувството за човешко, културно и национално достойнство.

ПИСМА НА ПРОФ. ЛУИДЖИ САЛВИНИ

През първата половина на юни 1957 г. почина след тежко и мъчително боледуване в един санаториум край Рим, едва 46-годишен, младият и талантлив италиански славист и българист проф. Луиджи Салвини. Малко време преди да завърши своя кратък живот, Салвини бе назначен като редовен доцент по български език и литература при катедрата по славянска филология в университета в Рим (на овакантеното след предвременната кончина на проф. Енрико Дамиани място). Така в сравнително кратко време редовният курс по български език и литература загуби своите двама първи преподаватели. Загубата беше двукратна, защото Енрико Дамиани водеше и катедрата по български език при Неаполския университетски Източен институт, където курсът по славистика се пое по-късно от днешния титуляр проф. Нулло Миниси.

Крайно отзивчив, темпераментен и пословично трудолюбив, Луиджи Салвини остави като българовед и преводач от български покрай другите свои многостранини занимания (с езици като сърбохърватски, чешки и словашки, руски, румънски, унгарски, финландски, във от големите западни езици) значителен брой очерци, статии, рецензии, както и преводи от българската литература, които запознаха в един широк план италианското общество с произведенията на редица наши класически и съвременни писатели: от Ботев и Вазов до Смирненски, Гео Милев и Вапцаров.

Луиджи Салвини обичаше да пише и писма — да осведомява и да го осведомяват върху интересувашите го явления и факти от нашата литература, от историята и живота на нашия народ, които познаваше добре както от книгите, така също и от лични запознанства и контакти.

Между писмата, които съм съхранил в различни времена от проф. Луиджи Салвини, ще предам в превод съдържанието на три: едното с дата 15 февр. 1948 г., другото с дата 10 май 1957 г., писано един месец само преди смъртта му, третото с дата 25 дек. 1947 г.

Николай Дончев

„Драги Д. . . , благодаря за картичката ти, на която отговарям със закъснение поради лошото ми здравословно състояние. Благодаря ти и за отличната ти осведомителна статия върху „литературната година“, и за готовността ти да се заинтересуваш за материала, от който се нуждая. Един истински „клиринг“ на приятелство, който съм готов да разменя с всички средства на мое разположение (курс. е от автора на писмото — Н. Д.).

Впрочем, за да започнем, би ли можал да ми изпратиш твоите критически писания на френски. Би било едно хубаво начало, струва ми се. Възможно е да нямаш копия от някои твои последни книги. Сетне може би, без голямо главоболие, би могъл да прибегнеш до услугите на толкова приятели и познати писатели; мисля, че драговолно Мокрев или синьора Топузова биха могли да улеснят изпращането на български книги на моя адрес (Полянов, Немиров, Каралийчев, Каменова. . . Вакарелски, Арнаулов. . . биха могли да ти предадат нещо от техните книги — фолклор, етнография). Кolkото до списанията, и аз мисля, че работата е по-комплицирана. Но дори отделни годишници или отделни броеве са от значение за попълване на най-сериозните празнини. Някои издания също би трябвало да бъдат препечатани рано или късно: Стаматов например или Златарски.

По този повод нека ти кажа, че намерих в Рим — в една книжарница — 4 тома на Българска историческа библиотека. Изглежда невероятно, нали? Моля те още за друга любезна услуга. Знам, че в София книжарницата има всички съветски издания. Моля те най-горещо да ме осведомиш за следното: 1) намират ли се ръководства и истории на руската литература, дори такива за училищата: автор, заглавие, цена; 2) намират ли се руски речници, предназначени за руси. Какъв е руско-българският речник на Сава Чукалов? Кolkо струва? 3) намира ли се украински или белоруски материал на оригиналните езици? 4) има ли езиковедски трудове от Мар? 5) има ли ръководства и книги по руска история, макар школки?

Прости за моята настойчивост. Но ако знаеш kolkо досадно е да работиш и да искаш да бъдеш в течение при такава липса на книги и на средства, ще ме разбереш и ще ме извиниш. Приеми прочее най-горещи поздрави и благодарности с увереността за най-бърза размяна при първа още възможност от моя страна.

Твой Луиджи Салвини

Рим, 10 май 1957

Виа Рубиконе, 8

„Драги приятелю, по покана на Българската академия на науките и на университета трябваше да бъда тези дни в София. Както обикновено, злата съдба се нахвърли върху мене. От четири месеца продължавам да се боря за здравето си, претърпях две нови операции и съм неподвижен кой знае за kolkо време още. . . По случай стогодишнината на Народния театър в София под печат са в мой превод с критическа студия и увод писата „Снаха“ на А. Хаджихристов и „Големанов“ на Ст. Л. Костов. Вярвам, че до края на месеца ще излязат от печат.

В напреднала подготовка е също един том, който обхваща първия период на българската възрожденска поезия по най-стари документи до времето на Петко Славейков и Ботев. По този начин ще се види спойката между периода на толкова изучаваната и превеждана от Дамиани класическа поезия и периода на възрожденската поезия. Междувременно готвя бавно една анто-

логия на поезията от 1918 г. насам, която ще завърши по този начин с цикъла, който ще допълни познанието, което италианците могат и трябва да имат за българската лирика изобщо. Така за този дял ще ти бъде признателен, ако можеш да ме осведомиш за някои сборки, и заедно с Блага Димитрова, която срещнах във Варшава при по-щастливи моменти, с Елисавета Багряна, която моля да поздравиш, ще можете да ми дадете ценни съвети и упътвания за работата.

За съжаление дори за нас не е винаги лесно да получиш необходимия материал, нито да се ориентираш сред толкова съвременници, където трябва да държиш сметка за вкус и изискване коренно различни. В подготовка освен това е един том от Ботев в мой нов и интегрален превод на песните му, при широк избор на писмата и на политическите му статии. В подготовка също е една широко популярна антология на българската белетристика; първият от двата проектирани томовете ще обхваща периода от Вазов до Втората световна война и към него по-късно ще бъде прибавен друг том с белетристиката след Освобождението.

Готвя още антология на български разказвачи, като почвам от Софроний, Пърличев, Друмев, Блъсков, Каравелов и т. н. Част от тези трудове са били прекъсвани поради болестта ми, друга част са работени бавно, защото е жестоко мъчно да можеш да имаш под ръка необходимите книги било за консултация, били самите текстове, поне най-потребните. Изобщо тъй или иначе работата продължава и, както виждаш, не съм бездействувал досега, за да попълвам непопълваемата празнина със загубата на непрежалимия Дамиани, която се откри в отношенията между нашите две страни.

В последния брой на „Джорнале деи Поети“ ще видиш, публикувани много безредно, преводи на съвременна българска поезия, на класици и на старинни документи. Имай пред вид, че се отнася до една особена публика и не искам да бъде един систематичен преглед на цялата българска поезия, но само един увид, извършен посредством имена и автори, които досега са били напълно неизвестни на италианската публика.

Ето това, драги приятелю, бързах да ти кажа. С братско сърце и с най-горещи благопожелания те прегръщам,

Луиджи Салвини

Рим, 25 дек. 1947

Драги Д. . . , чрез министерството (на народната просвета) ти изпратих няколко критически книги, които, надявам се, ще ти бъдат от полза за книгата ти с есета. Предприех постъпки пред най-значителните издатели (и разчитам на конкретни резултати) в твоя полза. Прибавям към настоящото списък на български автори и книги с молба: а) да се обърнеш пряко към автори, като ги помолиш да изпратят материал; б) да събереш, ако е възможно, старигодишини на български списания.

Биха могли да ти помогнат г. Мокрев, от Министерството на външните работи, който за съжаление напусна Италия, когато много инициативи бяха на път да се конкретизират, и г. Коста Георгиев, пристигнал в Италия за стопански преговори.

Получих материал от министерството, отлично подбран: за съжаление практиката по митническото освобождаване трая до половината на м. декември и таксите бяха много високи. Ако можеш да сториш нещо от това, за което пиша тук, ще ти бъде извънредно признателен. Знай, че книгите могат да бъдат изпратени без никакви разходи чрез Министерството на информацията и изкуството и чрез нашата легация в София.

Съм на услугите ти, ако нещо ти трябва от Италия и върху Италия. Буон Натале!

Сърдечно твой Луиджи Салвини